

Levend lab aan het Koningsdiep

'IK BEN EEN BOER DIE EET WAT HIJ NIET KENT'

Als Gjaltsma moet omschrijven hoe hij boert, dan bedrijft hij 'intunieve energetische landbouw'. Alles heeft met alles te maken en vanuit dat chaotisch besef werkt hij toe naar een harmoniemodel. Zonder boekenwijsheid, maar door uitproberen. "Niet meten, maar kijken naar de aarde en het vee is weten."

LIPPENHUIZEN 'Rûn libben en grûn' staat er op het bord bij de toegang tot de monumentale pleats aan de Sweachsterwei bij het Koningsdiep. Eronder: 'biologyske buorkerij', maar die om schrijving dekt de lading maar ten dele. Feitelijk runt Gjaltsma een biologisch-dynamisch bedrijf, al ontbreekt de certificering van Demeter, Skal, en wat heb

je allemaal nog meer aan stempeltjes. Hij wil zich niet in het een of andere bureaucratisch keurslijf laten dringen, op zijn erf volgt hij zijn intuïtie en die laat zich niet vangen in voorschriften. Nee, bedrijfseconomisch gezien is dat zeker niet de slimste manier. Maar hij boert dan ook niet uit geldbejag, hij boert op vertrouwen. Als hij zijn omgang met de

aarde tegenover zichzelf en de mensen die hem na staan kan verantwoorden, is het goed. Hij voelt zich dan ook meer verwant met het grillige romankarakter Durk Snoad dan met instituten als LTO of Wageningen. "Innerlijk ben ik meer natuurmens dan boer, de nieuwsgierigheid naar natuurlijk leven geeft richting aan wat ik doe."

Verloren dochter

De huidige landbouw betitelt hij vrij naar de Bijbel als 'de verloren dochter'. "We zijn ons natuurlijk bestaansrecht kwijtgeraakt door baarmoeder aarde vol te stoppen met chemische rommel. En met de toxinen die we menen te moeten gebruiken bedreigen we onze eigen biotoop. We hebben van de wereld een grote boerderij gemaakt: fosfaat halen we uit Marokko, gentech sojavoer uit Argentinië en de melk gaat weer naar China. Door institutionalisering en globalisering is de individuele boer zijn identiteit en autonomie kwijtgeraakt. Vroeger leenden de coöperatieve boeren geld aan de bank, nu vertelt de bank wat de boer moet doen."

Onwetend broekie

Tjeerdsma heeft zelf ook deel uitgemaakt van het moderne landbouwapparaat. Als 21-jarige nam hij in 1981 de ouderlijke boerderij over, de Carolinahoeve in Beetsterzwaag. Geen vetpot, het grootste deel van het land lag aan de overkant van de weg en bestond uit de schrale gronden van de Mersken. Nog maar net op eigen benen dienden de grote landbouw-omwentelingen zich aan die hij als 'onwetend broekie' gretig omarmde. "Het fenomeen beheersvergoeding kwam in zwang. Ik hoefde niets aan de bedrijfsvoering te veranderen om in aanmerking te komen. Vanwege de nattigheid kon ik toch al niet het land in voor 15 juni, maar opeens kreeg ik er zomaar extra voor betaald. Destijds kreeg ik nog te horen: met staatssteun ben je geen boer. Maar dat sentiment ebde snel weg. Tegenwoordig verklaren collega's je voor gek als je niet ergens subsidie vandaan weet te halen."

Slagveld

In 1985 benaderde de Cornelia Stichting Tjeerdsma voor de monumentale boerderij aan het Koningsdiep. Zijn excentrieke voorganger had de pleats laten vervallen en ook de landerijen bevonden zich nog min of meer in middel-eeuwse staat. "Het vee trok door waadplaatsen van het ene weiland naar het andere." Tja, als hij de klok nog eens kon terugdraaien. Maar destijds was hij nog een schoolvoorbeeld van de ambitieuze boer die in de vaart der volkeren wilde aansluiten. Hij richtte het land in volgens het boekje: percelen rechte trekken, sloten op diepte brengen, grasland opnieuw inzaaien en flink bemesten. De natuur langs het Koningsdiep was toevallig de haas in het voorbijgaan die hij met een welgemeende tik voor de stoofpot mee naar huis nam. Maar van binnen knaagde iets, Tjeerdsma noemt het zelf de onderstroom: "Het besef diep binnenin dat je je geest kan reinigen van overleefde overtuigingen." Omstreeks 1993 begon hij zich te verdiepen in de biologische landbouw en hij keerde er zelfs voor terug naar de schoolbanken, ondanks zijn ongeduld met boeken. Maar meer nog dan de theorie verliet hij zich op zijn gezonde boerenverstand: "De VN verbiedt chemische wapens op het slagveld, maar wij gebruiken ze wel op de akkers. Hoe gestoord wil je het hebben?"

Als een van de eersten sloeg Tjeerdsma de biologische weg in. Eerst nog voorzichtig, een boer geeft immers zijn zekerheden niet snel prijs. Maar allengs drierster in de groeiende overtuiging dat zonder risico's niet viel te bereiken wat hij zich had voorgenomen. Hij bandte de chemie van de boerderij, experimenteerde met bacteriën en schimmels, en probeerde nieuwe melkveerassen uit. "Ik ging af op mijn gevoel en nam in de praktijk waar wat werkte en wat niet. Af en toe ga je dan een brug te ver, maar ook mislukkingen verrijken je kennis." Hij heeft het avontuur opgezocht en dat heeft hem veel gebracht. Maar ook de nodige crises veroorzaakt, zowel in huiselijke sfeer als op zakelijk vlak.

Hij is zichzelf meermaals voorbijgelopen, tot op het punt waarop hij het advies kreeg zich maar te laten afkeuren. "Maar dat heb ik naast me neergelegd. Ik ben geen slacht

offer, ik steven willens en wetens op problemen af. Zo zit ik nu eenmaal in elkaar."

'NIETS STAAT OP ZICHZELF, NIET IN DE NATUUR EN NIET BIJ DE MENSEN'

Kieke

Inmiddels kent hij de scherpe kantjes van zijn karakter en heeft hij zich verzoend met zijn strijdbare natuur. Het ontroerende verhaal Kieke uit Het Wrede Paradijs leidde tot dat zelfinzicht. In Kieke beschrijft Hylke Speerstra een verre familietak en herkent Tjeerdsma karaktertrekken die hij anders niet had kunnen verklaren. "Zo zie je dat alles met alles verbonden is. Niets staat op zichzelf, niet in de natuur en niet bij de mensen. Er is geen schuld, dat praten we onszelf aan."

Dat wil overigens niet zeggen dat hij sindsdien confrontaties mijdt. Tjeerdsma blijft bij zijn weigering de biologische mest te injecteren. Ook al heeft de rechter hem al eens beboet, hij volhardt in het bovengronds uitrijden. "Grond voed je van boven, dat weet iedere boer diep van binnen. Maar met de regelgeving zijn we het vertrouwen in eigen kunnen kwijtgeraakt."

Ruilhandel

Het wordt tijd voor een rondje door het bedrijf, vindt de boer. In de kelder liggen de kazen van bioloog en geestverwant Martin Schyns te rijpen. "Martin heeft net als ik meer passie voor de inhoudelijke kant dan voor de marketing. Hij verwerkt onze melk tot kazen met de naam Kobunder. Onthoud dat merk, ze zijn onovertroffen." Aan de varkens heeft Tjeerdsma moeten wennen, bekend hij. De varkenshouderij stamt nog uit de tijd dat hij getrouwd was, maar hij is eraan gehecht geraakt. De Bonte Bentheimers vormen een schakel in de ruilhandel die hij in kleine kring van de grond probeert te krijgen. Want die kant moet het volgens hem weer op;

kopen in de buurt bij iemand die je kent en vertrouwt. "Tachtig procent van de mondiale voedselproductie vindt plaats door kleine bedrijven. Wij melken hier dan wel een eind weg, maar de toekomst ligt bij kleine boertjes in de stad."

Motor

Naast de potstal klopt, over een aantal vakken verdeeld, het hart van de biologische boerderij, wijst Tjeerdsma. "Compost is de motor. In het ene vak ligt maaisel van de natuurstroken langs het Koningsdiep, in het andere de koeienstront. Ik meng de dierlijke met de plantaardige mest. Daar zitten giftige kruiden tussen, maar die composteer ik mee. Alles wat het land voortbrengt keert zo weer terug in de kringloop. Ik doe niet aan extra kalk- of koper giften, dat veroorzaakt shockeffecten waar de bodem weer van moet herstellen. De gemixte mest volstaat, zowel de grond als de producten nemen toe in kwaliteit. Smaak begint in de bodem." In de stal klopt hij nog even de oudste koe op de flank; "Een Montbéliarde, dat ras heeft geen antibiotica nodig. Dit exemplaar is inmiddels vijftien jaar, vorig jaar heeft ze nog gekalfd. En misschien dit jaar wel weer. Ze geeft wat minder melk, maar dat is geen reden om haar uit productie te nemen. Net als bij wijn moet je in de veestapel de grond kunnen terugvinden." Tjeerdsma melkt zelf, ondanks zijn vele bezigheden buitenshuis als pleitbezorger voor de biologische zaak of als meedenker bij de Stichting Koningsdiep | De Nije Boarn. "Melkengeeftme structuur." Voor het overige doet hij zijn bedrijf eigenlijk tekort. Gelukkig kan hij steunen op een groep van getrouwen die geloven in zijn aanpak en inspringen als de nood aan de man komt. "Ik word gedragen door mijn netwerk en dat is wel bijzonder. Ze begrijpen niet altijd wat ik doe, maar ze vertrouwen me onvoorwaardelijk. Eigenlijk is dit ook geen bedrijf, maar meer een commune van gelijkgestemden. Een levend lab."

TEKST: WIM BRAS FOTO'S: SIETSE DE BOER